

KIRSAL KALKINMADA YENİ BİR YAKLAŞIM KIRSAL TURİZM VE TÜRKİYE'YE YÖNELİK TEORİK BİR ÇALIŞMA

Hüseyin ÇEKEN
Levent KARADAĞ
Taner DALGIN

Muğla Üniversitesi, Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksekokulu, Muğla

Özet: Küreselleşme olgusuna bağlı olarak dünyada birçok sektörde olduğu gibi turizm sektörü de bir takım değişimlere sahne olmuştur. Dünyadaki yeni turizm trendleri talebe bağlı olarak tarih, sağlık, doğa yürüyüşü, kültür ve kırsal turizm yönünde gelişmektedir. Bu tarz turistik arz potansiyeline sahip ülkeler veya bölgeler turizm talebine bağlı olarak geliştirdikleri yeni turizm politikalarıyla kırsal kalkınmayı gerçekleştirebilmektedirler. Bu ülkelerin bir tanesi de Türkiye'dir. Türkiye coğrafik konumundan dolayı tarih, sağlık, kültür ve kırsal turizm gibi çok sayıda seçeneğe sahiptir. Bu seçeneklerin en önemlilerinden biri de kırsal turizmdir. Bu çalışmada kırsal kalkınmada kırsal turizmin yeri ve önemi ve Türkiye açısından teorik bir çalışma üzerinde durulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Kırsal kalkınma, kırsal turizm, Türkiye.

A NEW APPROACH IN RURAL DEVELOPMENT: RURAL TOURISM A THEORETICAL STUDY OF RURAL TOURISM IN TURKEY

Abstarct: As in all industries and sectors globalization has brought some changes in tourism too. In relation with tourism demand, trends has been towards history, health, nature, culture and rural tourism. Those destinations with resources suitable for supplying to such new tourism demand has the potential for rural development with suitable tourism policies. One such country is Turkey; with her geographical position, it has several resources suitable for different types of tourism, including rural tourism. This study investigates the importance and potential of rural tourism in Turkey.

Key Words: Rural development, rural tourism, Turkey.

1. GİRİŞ

Küreselleşme olgusunun dünya genelinde hız kazanmasıyla birlikte ülkeler arasındaki gelişmişlik seviyesi gittikçe belirginleşmiştir. Gelişmiş ülkeler sahip oldukları bir takım ekonomik ve siyasi avantajlar nedeniyle kalkınmışlık düzeyine ulaşmışlar, bununla birlikte bölgeler arasındaki gelişmişlik dengesizliğini azda olsa azaltmışlardır. Bölgeler arasındaki gelişmişlik dengesizliği gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkelerin en önemli sorunu olmakla birlikte, gelişmiş ülkeler için de tam olarak çözüm bulunamamış bir problemdir. Çünkü küreselleşme olgusuyla birlikte dünyada meydana bir takım ekonomik, siyasal, teknolojik, hukuki ve kültürel değişimler; hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerin kalkınmalarında uyguladıkları politikaları tekrar gözden geçirmelerini zorunlu hale getirmiştir. Ayrıca kırsal alanların kalkındırılmasında, tarımsal kalkınmayla birlikte, kırsal turizme de gerekli önem verilmeye başlanmıştır.

Kırsal turizmin kırsal kalkınmaya etkisi daha çok yöredeki tarihi, doğal, kültürel ve tarımsal kaynakların etkin bir şekilde kullanılmasıyla orantılıdır. Günümüzde kırsal turizme dayalı kalkınma, kırsal girişimcilerin varlığıyla birlikte daha iyi çalışır ve kırsal alanlarda tarımla geçinen insanlara ikincil bir gelir kaynağı sağlar. Ayrıca kırsal alanlar turistlere, etnik ve coğrafi karakterinden, tarihinden, farklı kültüründen ve kırsal doğasından kaynaklanan gizemli bir çekicilik sunmaktadır. Başlangıçta turizm, talep açısından toplumun sadece belirli bir kesimine hitap eden bir faaliyetti. Fakat zamanla kişilerin gelir seviyesinin artması, çalışma koşullarının iyileşmesi, teknolojik ilerlemeler sonucunda hız ve konforun ön plana çıkması, haberleşme ağının gelişmesi, uluslararası barışın yaygınlaşması ve kişilerin eğitim seviyelerinin yükselmesi sonucunda, günümüzde turizm faaliyeti farklı gelir grubundan, farklı ihtiyaç ve isteklere sahip olan insanların taleplerine de cevap verebilmektedir. Turizm talebinde meydana gelen bu değişim turizm sektörü içerisinde, dağcılık, yayla turizmi, kültür turizmi, av turizmi, su sporları, kırsal turizm gibi alternatif turizm çeşitlerinin ortaya çıkmasına sebep olmaktadır. Özellikle sanayileşmiş ülkelerde ve büyük şehirlerde yaşayan insanların modern hayatın yorgunluğunu doğayla iç içe kırsal alanlarda atma gereksinimi kırsal turizme olan talebin artmasına neden olmaktadır.

Dünya genelinde hem gelişmekte olan hem de gelişmiş ülkelerin çoğunda, turistik arz kaynaklarının, kırsal turizm amaçlı kullanılarak kırsal yörelerin ekonomilerin güçlendirilmesine yönelik çabalar hız kazanmaktadır. Kırsal turizmden elde edilen önemli başarılar, kırsal yörelerin gelişiminde tarıma ek olarak kırsal turizmin alternatif bir yaklaşım olarak görülmesini sağlamaktadır. Konuyu Türkiye açısından ele aldığımızda, Türkiye'nin bulunduğu coğrafi konumu nedeniyle, turizm arz potansiyeli bakımından zengin kaynaklarıyla farklı turizm taleplerine cevap verebilecek bir çeşitlilik arz etmektedir. Türkiye tarım potansiyeli açısından zengin bir ülkedir. Tarım sektörünün yoğun olduğu bölgelerde, kırsal turizmin gelişmesiyle birlikte o yörelerde kırsal kalkınma hamlelerini gerçekleştirmek daha kolay olmaktadır. Burada önemli olan yörenin sahip olduğu kırsal turizm arz potansiyelinin etkili şekilde kullanılması ve yöredeki öncü sektörlerle koordinasyon kurulmasıdır.

Çalışmada; kırsal kalkınma kavramı ve kırsal kalkınmanın öncü sektörlerinden kırsal turizmin dünyanın değişik coğrafi bölgelerinde yer alan ülkelerdeki gelişimi ve Türkiye'deki kırsal turizm uygulama şekilleri ortaya çıkarılmıştır. Ayrıca bu çalışmada Türkiye'deki kırsal turizm potansiyeli dikkate alınarak kırsal turizmin kırsal kalkınmaya etkileri incelenmiştir.

2. KIRSAL KALKINMA KAVRAMI VE ANALİZİ

Son yıllarda küreselleşme sürecinin hız kazanmasıyla birlikte, dünya genelinde ekonomik, siyasal, hukuki, kültürel teknolojik ve çevresel değişimler meydana gelmiştir. Gelişmiş ve az gelişmiş ülkelerin her ikisinin de, kalkınmalarında uyguladıkları politikaları ve bu politikaların en önemlilerinden biri olan kırsal kalkınma politikasını yeniden gözden geçirme zorunluluğu gündeme gelmiştir. Kırsal kalkınma kavramı son yıllarda üzerinde en çok tartışılan olgulardan biri haline gelmiştir. OECD, Birleşmiş Milletler, Dünya Bankası, Avrupa Birliği, çeşitli gönüllü kuruluşlar, sivil toplum örgütleri ve Hükümet, programlarında kırsal kalkınma olgusuna daha fazla kaynak, bilgi ve zaman ayırmışlardır.

Kırsal kalkınma kavramının daha iyi bir şekilde anlaşılabilmesi için kırsal alan kavramının da dikkate alınması gerekir. Çünkü bu iki kavram birbirlerinin

tamamlayıcısı konumundadır. Ancak, kırsal alanların ihtiva ettiği sosyo-kültürel, demografik, ekonomik, çevresel ve mekânsal çeşitliliğin, çağın değişen koşullarıyla birlikte yeni anlamlar kazanması, kesin bir kırsal alan tanımı yapılmasını güçleştirmektedir. Sonuçta ülkeler kendi idari yapılarını da dikkate alarak, kendilerine özgü kırsal alan tanımı yapmakla birlikte farklı amaçlarla gerçekleştirilen çalışmalarda farklı kırsal alan tanımları kullanmaktadırlar. Benzer şekilde, ülkemizde de hukuki düzenlemelerde ve farklı amaçlarla gerçekleştirilen istatistiki çalışmalarda, kırsal alan kavramı farklı yaklaşımlarla, hatta bazı durumlarda kırsal alan tanımı yapılmaksızın değerlendirilmektedir. Kırsal alanların ekonomik, sosyal ve çevresel boyutlarıyla daha etkin bir şekilde analiz edilmesi, buna bağlı olarak kırsal kalkınma politikalarının belirlenmesi ve uygulamaya geçirilmesinde etkinliğin sağlanmasına yönelik olarak, Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı ve Türkiye İstatistik Kurumu tarafından gerekli veri setinin oluşturulması ve kırsal alan tanımının güncelleştirilmesi amacıyla çalışmalar başlatılmıştır.

Türkiye’de 1924 tarihli Köy Kanunu’na göre 20.000’den daha az nüfusa sahip yerleşim birimleri kırsal alan olarak tanımlanmaktadır (1). Genel bir tanıma ise Devlet Planlama Teşkilatı Sekizinci Kalkınma Planını Kırsal Kalkınma Raporunda yer verilmiştir. Kırsal alan; yaşam ve ekonomik faaliyetlerin, önemli ölçüde doğal kaynakların kullanımı ve değerlendirilmesine bağlı olduğu, ekonomik, toplumsal ve kültürel gelişme süreçlerinin yavaş ilerlediği, geleneksel değerlerin hayatın şekillenmesinde etkili olduğu, yüz yüze ilişkilerin önemini koruduğu, teknolojik gelişmelerin yaşama ve üretime yansımalarının daha uzun bir zaman aldığı, sosyo-ekonomik nitelikleriyle kentsel alanlar dışında kalan mekanlardır (2). Kısacası kırsal alanlar gerçek anlamda değişik tiplerde alanlar, ormanlar, tarımsal araziler, küçük topluluklar ve onların altyapılarını içermektedir (3). Kırsal alanlarda ekonomi tarıma dayalı olduğu için, yüz yüze ilişkilerin yaygın olduğu, işbölümü ve uzmanlaşmanın fazla gelişmediği ve toplu yaşam tarzının egemen olduğu gözlenmektedir.

Kırsal alanın tanımından hareketle kırsal kalkınma kavramına bir açıklık getirilebilir. Kırsal Kalkınma; kırsal alanlarda yaşayan insanların sosyo-ekonomik ve kültürel açıdan yapısını değiştirecek biçimde üretim, gelir ve refah düzeylerinin geliştirilmesi, dengesizliklerin giderilmesi, kentsel alanlarda mevcut fiziksel ve toplumsal alt yapının kırsal alanlarda da oluşturulması, tarımsal ürünlerin daha iyi değerlendirilmesi yönündeki süreçleri, etkinlik ve örgütlenmeleri ifade etmektedir (4). Cengiz ve Çelem tarafından ele alınan diğer bir tanımda ise, kırsal kalkınma; kırsal alanlardaki yaşam koşullarını iyileştirmeye yönelik, kırsal alanda yaşayan nüfusun kent alanlarındaki ekonomik, sosyal, kültürel ve teknolojik nimetlerden, göç olgusunu yaşamalarına gerek olmaksızın, buldukları yerde faydalanmalarını sağlayan ekonomik ve sosyal politikalar bütünü olarak açıklanmıştır (5). Birleşmiş Milletler örgütüne göre ise kırsal kalkınma, küçük toplulukların içinde buldukları, sosyal, ekonomik ve kültürel koşulları iyileştirmek amacıyla giriştikleri gönüllü çabaların, merkezi yönetimin bu konudaki çabalarıyla birleştirilmesiyle, yerel toplulukların, toplumun tümüyle ve ulusla bütünleştirilmesine ve ülke kalkınma çabalarına katkıda bulunulmasına ilişkin süreçlerin tümüdür (6).

Yukarıdaki tanımlardan hareketle, kırsal kalkınmanın temel amacı; kırsal yörelerin veya mekânların sahip oldukları kaynakların etkin bir şekilde kullanılması sonucunda kent ile kır arasındaki sosyo-kültürel ve ekonomik gelişmişlik farkını en aza indirmek, kırsal kesimde istihdam imkanlarını arttırarak kente göçü önlemek ve kırsal alandaki insanların yaşam standartlarını yükseltmektir.

3. TÜRKİYE'DE KIRSAL KALKINMA YAKLAŞIMLARI VE POLİTİKALARI

Kırsal kalkınma politikalarının amacı, kırsal alanlarda yaşayan insanların kırsal alanlarda ekonomik ve sosyo-kültürel olanaklarını geliştirmektir. Bu politika doğrultusunda dünyada geri kalmış toplum veya toplulukların tarımsal ekonomik ve sosyo-kültürel alanlarda kendi aralarında işbirliği ve dışardan destek yöntemi ile kalkınmaları amaçlanmaktadır. Değişen ekonomik koşullara bağlı olarak kırsal kalkınma politikalarının gündemde olduğu tüm ülkelerde, köylü veya kırsal nüfusa kalkınma açısından birinci planda yer verilmiştir (7).

Konuyu Türkiye açısından ele aldığımızda ülke nüfusunun yaklaşık %35'i nüfus yapısındaki hızlı değişime bağlı olarak köy statüsündeki yerleşimlerde yaşamaktadır. 1995-2000 döneminde, 1980-1990 dönemine göre köyden şehirlere gerçekleşen göçün ivmesi yavaşlamakla beraber, çalışma çağı yaş grubunda bulunan fertlerin köyleri terk etme eğiliminin önemini koruduğu görülmektedir. Göçün kırsal kesimin ekonomik ve sosyal yapı üzerindeki etkileri bölgeler arasında önemli farklılıklar göstermektedir (8). Ayrıca kırsal kesimde yaşayan kişilerin kişi başına düşen ortalama yıllık geliri kentte yaşayan bir bireyin gelirinin ancak %40'ı kadardır. Kırsal alanda, altyapı eksikliği, tarımsal işletmelerin küçüklüğü, eğitim, sağlık, genç nüfus ve yatırım yetersizliğine bağlı olarak yeni iş alanlarının açılmaması gibi sorunlara çözüm bulmak için kırsal kalkınma politikaları devletin desteğiyle uygulanabilmektedir (7).

Türkiye'de kırsal alanların kalkındırılması ve kırsal nüfusun yaşam koşullarının iyileştirilmesine yönelik çalışmalar, Cumhuriyet'in kuruluş yıllarına kadar gitmektedir. Cumhuriyetin kuruluşu ile başlayan modernleşme hareketleri tarımda ve kırsal kesimde kalkınma çabalarında da etkisini göstermiştir. Nüfusun çok önemli bir bölümünün köylerde yaşadığı ve ekonominin ağırlıklı olarak tarıma dayandığı bu ortamda, tarımsal ve kırsal kalkınmanın ulusal kalkınmadaki rolü, kalkınma ve çağdaşlaşma çabalarında tarıma ve kırsal nüfusa özel bir önem verilmesini zorunlu hale getirmiştir. Bu kapsamda yapılan çalışmalar şöyle özetlenebilir (8):

- 17 Şubat 1923 tarihinde yapılan I. İzmir İktisat Kongresinde Türkiye'nin kırsal kalkınma sağlayabilmesi için tarım kesiminin sorunları görüşülmüş ve bunun sonucunda, Aşar vergisinin¹ kaldırılması, kırsal alanlarda dirliğin gerçekleştirilmesi, tarımda makineleşmeye gidilmesi gibi kararlar alınmıştır.
- 1924 yılında yürürlüğe giren 442 sayılı Köy Kanunu ile köylere hukuki bir kişilik tanınarak köylerin idari yapısı ve köylerde görülecek hizmetler belirlenmiştir. Ayrıca kırsal kökenli çocukların başta öğretmenlik olmak üzere köy için gerekli ve geçerli mesleki donanıma kavuşturularak, tekrar köylerin sosyo-ekonomik kalkınmasına katkıda bulunmak üzere köylerde istihdam edilmesini sağlayan Köy Enstitüleri 1940'ta yasallaştırılmıştır.
- 1963-1967 yıllarını kapsayan Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı ile birlikte, Türkiye'de planlı dönem başlamış, sosyo-ekonomik kalkınmanın etkin ve rasyonel bir şekilde gerçekleştirilebilmesi amacıyla planlı kalkınma ilkesi benimsenmiştir. Bu planlı dönemle birlikte, gerek kırsal alana altyapı ve kamu hizmetlerinin sunumu, gerek kırsal kalkınmanın hızlandırılması amacıyla çeşitli stratejiler geliştirilerek uygulanmaya konmuştur.

¹Aşar vergisi: Türkiye'de 1925 yılına kadar tarımsal ürünün onda biri oranında aynı olarak alınan vergi.

- 1971 yılında Devlet Planlama Teşkilatı tarafından başlatılan çalışmalarla belirlenen Kalkınmada Öncelikli Yörelere (KÖY)'e imalat, sanayi, madencilik ve bunlara dayalı sanayilerin kurulmasında öncelik tanınması kararlaştırılmıştır.

Türkiye'de kırsal kesimin gelişmesini sağlayan önlemlerin alınmaması sosyo-ekonomik açıdan birçok soruna neden olmaktadır. Köyden-kente göçe neden olan bu sorunların çözümü için öncelikle kırsal yörelerde istihdam olanaklarını arttırmak gerekmektedir. Bunun için 8. BYKP'ından itibaren kırsal kalkınma projelerinin uygulanmasına karar verilmiştir. Bugüne kadar uygulanan ve halen devam eden kırsal kalkınma projelerinin başlıca amaçları şunlardır (9).

- Yörelere sahip oldukları doğal kaynakları en iyi biçimde değerlendirmek,
- Tarımın gelişmesini sağlamak ve verimliliği arttırmak,
- Kırsal alandaki nüfusu harekete geçirmek ve bilinçli bir şekilde örgütlenmesini sağlamak,
- Kırsal alandaki altyapı sorununu gidermek,
- Kalifiye işgücü yetiştirmektir.

Bunlara ilave olarak Türkiye'de çeşitli gönüllü kuruluşlar tarafından yürütülen çalışmalar da mevcuttur. Bu kuruluşların başında ise Türkiye Kalkınma Vakfı ile Tema Vakfı gelmektedir. Bu gönüllü kuruluşlar, dar gelirli köylülerin ve küçük üreticilerin gelirlerini yükseltmek, kırsal kalkınma modelleri geliştirmek, çevre, çocuk ve kadın sorunlarına duyarlılık yaratmak amacıyla Türkiye'nin değişik bölgelerinde çalışmalarda bulunmaktadır (9).

4. TÜRKİYE'NİN ULUSAL KALKINMA STRATEJİSİ VE MEVCUT DURUM DEĞERLENDİRMESİ

Ülke nüfusunun %35'inin kırsal alanlarda yerleşim halinde olmasının yanı sıra, bu yörelerde sosyal, ekonomik ve altyapı gibi sorunların yanında sosyal güvenlik, eğitim ve sağlık gibi sorunların da bulunması, bu alanlarda acilen kırsal kalkınma stratejilerinin uygulanmasını zorunlu hale getirmektedir.

Türkiye, 2001-2023 dönemini kapsayan Uzun Vadeli Gelişme Stratejisinde, Avrupa Birliğine tam üyelik sürecinde ekonomik ve toplumsal yeniden yapılanmayı ve bilgi toplumuna dönüşerek, 2010'lu yıllarda bölgesel güç olarak etkinliğini daha da arttırmayı ve 2020'lerde ise dünya genelinde daha etkili bir dünya devleti olmayı temel amaç olarak belirlemiştir. Türkiye'nin uzun vadeli kırsal kalkınma stratejisi ile tespit edilen temel amacına ulaşması, aşağıdaki alanlarda sağlayacağı katkı nedeniyle son derece büyük önem arz etmektedir (10).

- Kırsal alanın ülke ekonomisine katkısının artırılması ve kırsal toplumun yaşam kalitesinin yükseltilmesi amacıyla hem bölgeler hem de kır-kent arasındaki gelişmişlik farklarının azaltılması,
- Kırsal alandaki göç eğilimlerinin bir istikrara kavuşturulması dengeli ve sürdürülebilir kalkınma hedefiyle uyumlu bir nüfus yapısına ulaşılması,
- Kırsal alandaki tarımın yeniden yapılandırılması sürecinde ortaya çıkabilecek sosyo-ekonomik ve çevresel sorunların giderilmesi,
- Kırsal alanda bulunan mevcut çevresel değerlerin ve doğal kaynakların korunması, geliştirilmesi ve sürdürülebilir gelişiminin sağlanması,
- AB ile ekonomik ve sosyal yakınlaşmanın ve uyumun sağlanması.

Genelde kırsal ekonominin güçlenmesinde daha doğrusu kırsal kalkınmanın sağlanmasında en önemli etken kırsal alanın sahip olduğu varlıklardır. Bu varlıklar

arasında ise sırasıyla; tarımsal ürünlerin zenginliği, kalifiye işgücü, sermaye, teknolojik olanaklar, bozulmamış çevresel faktörler, doğal kaynaklar ve tarihi - kültürel unsurlar sayılabilir. Yöredeki bu varlıkların etkin bir şekilde kullanılması sonucunda kalkınmanın daha hızlı ve etkili bir şekilde gerçekleşmesiyle, hem kırsal bölgenin rekabet gücü artmış, hem de kent ile kırsal bölge arasındaki gelişmişlik farkı en aza indirilmiş olur. Ayrıca, bunun sonucunda bölgede yeni iş imkânlarının ortaya çıkmasıyla işsizlik sorunu en aza indirilmiş ve dolaylı olarak kırdan kente göç azaltılmış olur. Yöredeki mevcut varlıkların artmasına bağlı olarak başta turizm olmak üzere yeni yatırımlar da hız kazanacak ve artan yatırımların paralelinde altyapı (yol, su, elektrik) sorunları da giderilmiş olacaktır.

Türkiye'de kırsal alanın içinde bulunduğu koşulların iyileştirilmesi ve sorunların çözülmesi için ülke genelinde kırsal kalkınma stratejisi oluşturulması ve hedeflerin belirlenmesinde öncelikle mevcut durumun değerlendirilmesi (güçlü, zayıf, fırsatlar ve tehditler) oldukça önemlidir. Türkiye'deki kırsal alanların sahip olduğu mevcut durumun etkili bir şekilde değerlendirilmesi, kısa, orta ve uzun vadeli hedeflerin belirlenmesi sürdürülebilir bir kırsal kalkınma için gereklidir.

5. KIRSAL TURİZM KAVRAMI, DÜNYA'DA VE TÜRKİYE'DE GELİŞİMİ

Turizm endüstrisi, küresel ekonominin en hızlı büyüyen ekonomilerinden birisidir. İnsanların tatil yapmak için boş zamana sahip olmasını sağlayan imalatta yeni üretim yöntemlerini ortaya çıkaran, temel deniz ve demiryolu ulaşımına güç kazandıran buhar teknolojisini sağlayan, 19. yüzyıldaki sanayi devrimi turizm için bir dönüm noktası olmuştur. 20. yüzyılda hava ve yol araçlarındaki teknolojik gelişmeler, kitle turizminin daha geniş coğrafyadaki destinasyonları da içerecek şekilde genişlemesini sağlamıştır (11). Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler bu endüstriden kar sağlama gayreti içerisinde.

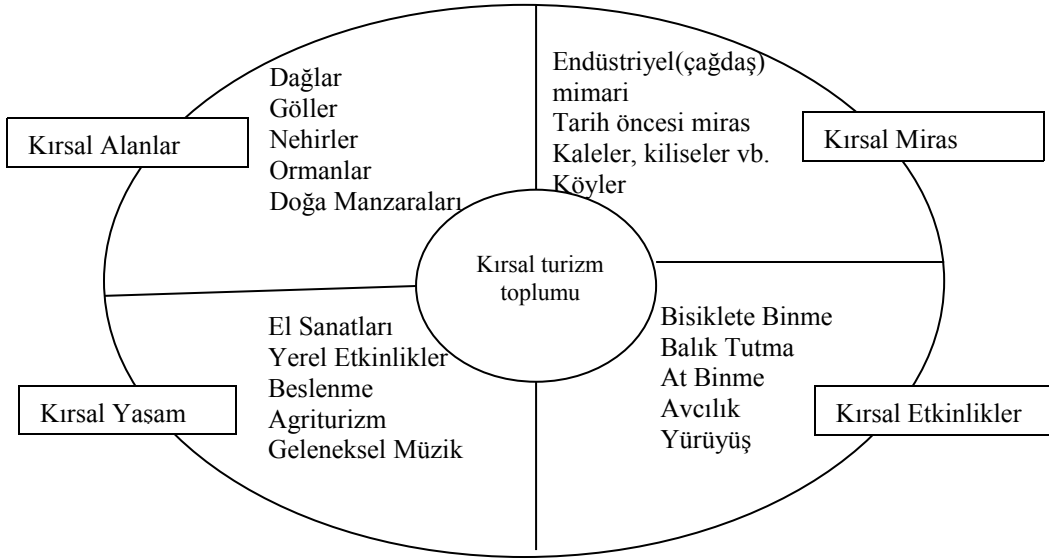
Turizm faaliyeti hem ülkemizde hem dünyada her geçen yıl ekonomik anlamda önemini arttırmakta ve çok daha geniş kitleleri ilgilendiren bir kavram haline gelmektedir. 1990 yılında 273 milyar dolar olan dünya turizm gelirleri büyük oransal artış göstererek 2005 yılında 682 milyar dolara, 2006 yılında 735 milyar dolara ulaşmıştır. Türkiye'de ise 1990 yılında 2.7 milyar dolar olan turizm geliri 2005 yılında 18.2 milyar dolara ulaşmış, 2006 yılında kuş gribi ve karikatür krizi gibi olumsuz olaylar nedeniyle 16.9 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir (12). Türkiye son yıllarda dünyada artan turizm arzından daha çok pay almakla birlikte, sahip olduğu değerlere bağlı olarak bu payını artırma potansiyeline sahiptir.

Turizmin gelişmesi bir bakıma turizm arzının çeşitliliğine bağlıdır. Özellikle son yıllarda uluslar arası turizm hareketlerine katılanların farklı taleplerinin ortaya çıkması turizm arzının büyük bir çeşitlilik arz etmesinden kaynaklanmaktadır. Son zamanlarda turistlerin ilgisi deniz, kum, güneş odaklı turizmden ziyade alternatif turizm türleri üzerine yoğunlaşmaya başlamıştır. Bunlardan bir tanesi de kırsal turizmdir.

Aslında kırsal turizm yeni bir olgu değildir. 19. yy.da İngiltere'de doğaya dönüş yaşanması ile başlamış ve daha sonra Avrupa'nın sanayileşmiş ülkelerinde yayılmaya başlamıştır. Bu olgunun hızlı bir şekilde yayılmasında başta şehirlerde yaşayanların sosyo-ekonomik durumunun yükselmesi, büyük şehirlerde hayat tikanıklığı, hava kirliliği, gürültü ve stresten kaçmak etkili olmuş ve bir çıkış yolu olarak kırlarda dinlenmeye karşı bir ilgi doğmuştur (13).

Kırsal turizm, günümüzde tarımsal faaliyetlerin yoğun olduğu yörelerde tarım faaliyetlerinin yanı sıra turizm sektörüne bağlı olarak gelişen yeni bir turizm çeşididir. Yeşil turizm, çiftlik turizmi gibi adlar alan kırsal turizm bir yandan turistlerin mekan içinde yoğunlaşmasından doğan ekonomik, sosyal ve psikolojik sorunların çözümünde, öte yandan turizmi geleneksel kıyı turizminin egemenliğinden kurtarmak, kırsal yörelerin dinlendirici atmosferinden yararlanmaya olanak sağlamak ve gelir düzeyi diğer sektörlere göre düşük olan tarım üreticisine ek bir gelir sağlamak açısından büyük önem arz eden bir turizm çeşidi olarak gelişmektedir (14).

Kırsal alanlarda ortaya çıkan bir turizm çeşidi olarak kırsal turizm çok yönlü ve kompleks bir aktivitedir. Kırsal turizm, çiftlik turizmi, yeşil turizm veya yayla turizmi olmakla birlikte, doğa tatillerini ve özellikle de eko turizm, alışveriş, kayak, bisikletli ve atlı doğa gezileri, macera, rafting, spor, termal turizm, avcılık ve balıkçılık, sanat, tarih ve etnik yapıya endeksli bir turizm çeşididir (15). Kırsal turizmi kavram olarak daha iyi bir şekilde anlayabilmek için, onu oluşturan bileşenleri bilmek oldukça önemlidir. Ek 1'deki şekil bunu açıklamaktadır (Şekil 1).

Şekil: 1. Kırsal Turizm Kavramı (Kırsal Turizm Bileşenleri) (13).

Kırsal alanlardaki turizmin tüm turizm alanlarındaki turizm aktivitelerinin %10-20'sini oluşturduğu tahmin edilmektedir (15). Euro Barometer (1998) (16) araştırma raporu, her yıl Avrupa tatilecilerinin %23'nün kırsal alanları destinasyon olarak seçtiklerini göstermektedir. Kırsal alanlar, turistlere etnik ve coğrafi karakterinden, tarihinden, farklı kültüründen ve kırsal doğasından kaynaklanan gizemli bir çekicilik sunmaktadır. Kırsal turizm dünyanın en hızlı büyüyen turizm endüstrisinin gelişen bir alanıdır (17). Kırsal turizmin dünya genelinde yaygınlık kazanmasıyla birlikte, Cameron Dağlık Bölgesi, Tayland'ın Kuzey Tepeleri, Kosta Rika'nın Tropik Bölgeleri, Avustralya'daki Cape York Yarımadası, Kanada'daki Kuzey Batı Bölgesi, İtalya'daki Tuscany ve Fransa'daki Ardeche gibi çok çeşitli kırsal cevherler keşfedildi (13).

Kırsal alanların kalkındırılmasında bir alternatif yaklaşım olarak sunulan kırsal turizmi değişik ülkelerdeki uygulama şekilleri aşağıda sunulmuştur (18):

- İtalya'nın ekonomisi büyük ölçüde tarıma dayanan kırsal bölgelerinde yaz mevsiminde turistlerin gelmesiyle birlikte hem yeni iş alanları ortaya çıkmış hem de ev pansiyonculuğu sistemi yaygınlaşmıştır.
- Portekiz'deki balıkçı köylerinde balıkçılıktan sağlanan gelirin yanı sıra yaz mevsiminde yöreye gelen yerli ve yabancı turistlere evlerini pansiyon olarak veren ailelerin gelirlerinde bir yükselme olduğu saptanmıştır.
- Avusturya'da ise dağ köylerinde yaşayan ailelerin turizm sayesinde bir gelir elde etmek için yaşadıkları evlerin bir bölümünü turistlere kiraladıkları ve bunun sayesinde refah düzeylerinde artış olduğu saptanmıştır.
- Yeni Zelanda'da turistlerin çiftlik evlerinde konaklamaları, çiftliklerde yaşayan aile fertleri tarafından üretilen örgüler, giyim, hatıra, süs ve hediyelik eşyaların turistlere satılması yoluyla da çiftliğin tarım dışı gelirleri artmaktadır.
- Malezya'da turizm mevsiminde gelen turistlere etrafı tropikal meyve ağaçlarıyla çevrili, geleneksel kabaca yapılmış evlerde yöreye özgü otantik kültürel değerler yaşatılmaktadır.
- Kuzey Kıbrıs'ta turistlere üzüm bağlarının yaygın olarak bulunduğu bölgelerde, yöreye özgü yemeklerin ağırlık kazandığı, yöredeki halkın gelenek ve göreneklerinin yaşatıldığı ve safari turlarının düzenlendiği yerler bulunmaktadır.
- Almanya'da kırsal turizm yaklaşımı 1950'li yıllara dayanmaktadır. Kırsal yörelerde yaşayan çiftçilere ek gelir ve genç nüfusuna yeni iş olanakları sağlayarak iç göçün önlenmesi amaçlanmıştır (1).
- İspanya'da kırsal turizm kapsamında turistlere; kamp yapma, ata binme ve atlı gezi, doğa yürüyüşü ve dağ bisikleti gibi imkanlar sunulmaktadır (1).
- Macaristan'da kırsal turizm ülke ekonomisi için önemli olan turizm sektörünün bir bölümünü oluşturmaktadır. Macaristan'da kırsal turizm faaliyetleri 19 yy.da gelişmeye başlamasına rağmen; bu turizm çeşidinin tanınır bir hale gelmesi oldukça yenidir. II. Dünya Savaşı öncesi kırsal alanlarda geçirilen tatiller toplam rekreasyon faaliyetlerinin % 35-45'i kadardır. Ancak 1960'lı yıllardan beri ülkede turizm gelişmesi bölgesel kalkınma planlarında yer almaya başlamıştır. Macaristan'daki kırsal turizm aktiviteleri daha çok Balaton Gölü civarında organize edilen atlı gösteri ile folklor programlarıdır. Ayrıca Macar halkının misafirperverliği, küçük köylerdeki çekici kültürel doku, kaplıca ve içmeler, ırmaklar ve göller de ülkede kırsal turizme yönelik faaliyetlerdir (19).
- ABD'de kırsal turizm daha çok 1958-1968 yılları arasında hızlı bir şekilde gelişmiştir. Kırsal turizm daha çok kayak, rafting, balıkçılık ve dinlenme yerleri olarak başlamış ve son zamanlarda tarih, kültür ve tarım turizmini içerecek şekilde genişlemiştir (20).
- Japonya'da 1990'lı yılların başından itibaren kırsal yaşama olan ilgi artmaya başlamış ve 1992 yılından itibaren Japonya hükümeti tarım, ormancılık ve balıkçılığı kapsayan kırsal, çiftlik ve yeşil turizmi teşvik etmektedir (21).

Konuyu Türkiye açısından incelediğimizde; Türkiye; tarih, kültür, doğal değerler açısından birçok rakip ülkeye göre üstün özelliklere sahiptir. Coğrafi özelliğinden dolayı birçok turistik ürüne sahip olan Türkiye, hem yaz turizminin hem de kış turizminin yaşandığı bir ülkedir. Türkiye eşsiz koyları ve ince kumlu plajlarının yanı sıra uygun iklimi ve coğrafi yapısıyla birçok alternatif turizm türüne uygun özellikler taşımaktadır. Bu da gösteriyor ki ülkemizde sadece tatil turizmi değil aynı zamanda kırsal turizm de mevcuttur (22).

Türkiye'nin sahip olduğu tarihi ve doğal güzelliklerinin kırsal turizmle birlikte yürütülebilmesi halinde, turizm alanında büyük bir atılım yapılabilir. Türkiye'de kırsal alanlarda turizm faaliyetlerinin geliştirilebilmesi gündeme gelince hemen akla yaylalar ve dolayısıyla yayla turizmi gelmektedir. Oysa Türkiye'deki dağ ve orman köylerinden başka birçok ova köyü de sahip olduğu tarihi ve sosyo-kültürel değerler açısından kırsal turizm için önemli potansiyele sahiptir. Başta Doğu Anadolu Bölgesi ve bu bölgede en önemli yayla ili olan Erzurum olmak üzere; bu ilin Palandöken Dağları, Tortum Şelalesi, Uzundere Dinlenme Vadileri, Rize Kaçkar Dağları ve Artvin ve çevresi kırsal turizm açısından çok önemlidir. İstanbul ve İzmir gibi büyük kentlerin çevresinde, Muğla ve Antalya gibi turistik illerde, Bursa ve Kastamonu gibi tarihi ve kültürel zenginliklere sahip yerleşim yerlerinin çevresinde, antik kentlerin yakınlarındaki köylerde bu yönlü kırsal turizmin geliştiği görülmektedir (21).

Türkiye'de başta Karadeniz Bölgesi olmak üzere ve kısmen de Ege ve Akdeniz Bölgelerinde yer alan yaylalar, kırsal halkın yazın hayvanları otlatma ve geçici süre için konaklama yeri olmalarının yanı sıra, bazı tarihi olayları ve değerleri hatırlatma ve yaşatma açısından büyük önem taşımaktadır. Ayrıca sportif olta balıkçılığı, çim kayağı, yamaç paraşütü ve doğa yürüyüşleri gibi faaliyetler kırsal turizm faaliyetlerine adapte edildiği zaman, doğayla iç içe yaşamak, yeni kültür ve insanları tanımak isteyen yerli ve yabancı turistler için Türkiye önemli bir kırsal turizm merkezi durumuna gelebilir. Örneğin, Erzincan'da yamaç paraşütü ve rafting teşvik edilen faaliyetlerdir (23). Türkiye'nin farklı bölgelerindeki Türk kültürünün yansıtıldığı yöresel el sanatları, Anadolu folkloru, geleneksel köy düğünleri, geleneksel sporları (cirit, deve ve boğa güreşleri) doğal bir arboretum niteliğindeki florası, çeşitlilik arz eden faunası, olağanüstü peyzaj görüntülerine sahip yaylaları ve ormanları, Türkiye'nin kırsal alanların mozaikini oluşturmaktadır (21).

6. KIRSAL TURİZMİN KIRSAL KALKINMAYA ETKİSİ

Kırsal kalkınma ile kırsal turizm arasında doğru yönlü bir ilişki bulunmaktadır. Kırsal turizm kırsal bölgelerde tarım dışı çeşitlendirmenin başarı sembolüdür (15). Ayrıca kırsal kalkınmada öncü ve en önemli sektörlerden birisi kırsal turizmdir. Kırsal alanlardaki doğal ve kültürel varlıkların zenginliği ve çeşitliliği turizm ve rekreasyon faaliyetlerinin geliştirilmesi açısından önemli bir potansiyel arz etmektedir.

Konuyu Türkiye açısından incelediğimizde nüfusun %35'inin kırsal alanlarda yaşadığı ve tarımsal faaliyetlerin kırsal alanda en önemli geçim kaynağı olduğu bir gerçektir. Türkiye'nin son yıllardaki sosyo-kültürel ve ekonomik kalkınma sürecinde, modernleşme çabaları, sanayileşme ve sosyo-ekonomik dönüşümün bir sonucu olarak, kent ile kırsal alanlar arasında gelişmişlik farklılıkları belirgin bir hale gelmiştir. Sosyo-ekonomik yapılarından dolayı kırsal alanlar, kentlerin göstermiş olduğu gelişme hızını yakalayamamıştır. Türkiye'de her ne kadar ülke genelinde gelişmişlik farklılıklarının en aza indirilmesine yönelik politikaların uygulamaya konulmasıyla, kırsal alanın gelişmesi ve kırsal alanlarda yaşayan insanların yaşam kalitesinin yükseltilmesi açısından bazı gelişmeler kaydedilmişse de, bu gelişmeler henüz istenilen düzeye ulaşamamıştır(8). Bu gelişmişlik farkını gidermenin bir yolu da kırsal kalkınmanın öncü sektörlerinden biri olan kırsal turizmdir.

Türkiye kendine has coğrafyası, dört mevsimin birlikte yaşanabildiği iklimiyle ve eşsiz doğal güzellikleriyle kırsal turizmi en iyi şekilde gerçekleştirebilecek imkânlarla sahip bir ülkedir. Özellikle coğrafi bakımdan kırsal alanların yoğunlukta olduğu

yerlerde tarım kuruluşlarının kırsal turizm konusunda teşvik edilmesi suretiyle, kırsal alanların hem tarım, hem turizm kaynağı olarak kullanılarak, kırsal bölgelerin ekonomik büyüme ve gelişmesine önemli katkılar sağlanabilecektir. Bunun için turizm plan ve politikalarının belirlenmesinde, kırsal turizmin ekonomik ve sosyal fonksiyonu dikkatli bir şekilde değerlendirilmelidir.

Kırsal turizmin kırsal kalkınmaya olan etkileri, Türkiye'nin mevcut ekonomik ve turizm arz potansiyeli göz önünde tutularak şöyle belirtilebilir.

a) Ekonomik Etkiler:

- Kırsal alanlarda yaşayanların en önemli sorunlarından bir tanesi de işsizliktir. Bu yörelerde kırsal turizmin gelişmesi, yeni yatırımların yapılması (otel, motel, restoran) ve sonucunda çok sayıda kişinin işe alınması anlamına gelmektedir. Bu durum hem kırsal bölgenin, hem ülkenin istihdamına olumlu katkıda bulunacaktır. Bununla birlikte, kırsal alanlarda özellikle tarımın yoğun olduğu yerlerde gizli işsizlik oranı da en aza inmiş olacaktır.
- Kırsal alanlarda tarımla uğraşan kesimin, yani çiftçilerin gelirlerinin yetersiz ve istikrarsız oluşu, kırsal yoksulluğun daha geniş toplum kesimlerini etkilemesine neden olmaktadır. Ancak, yörede turizmin gelişmesine paralel olarak, bölgede gelirlerin artması, tarım sektöründe üretim kapasitesinin artmasına, standardizasyon sağlanmasına ve kaliteli ürünün gerçek fiyatını bulmasına katkı sağlar. Bunun sonucunda o yörede tarımla geçinen kesimin gelirinde reel bir artış olacaktır. Tarım ekonomisinin yaygın olduğu bölgelerde turizmin gelişmesiyle tarımla geçinenlerin hem refah düzeyi artmış olacak hem de gelire bağlı olarak yoksulluk da azalmış olacaktır.
- Kırsal alanda turizmin gelişmesine bağlı olarak turizm işletmelerinin farklı departmanlarında (kat hizmetleri, temizlik gibi) kadınların istihdam edilmesiyle hem işsizlik oranı azalmış, hem de çalışanların gelirleri artmış olur.
- Kırsal turizmin gelişmesiyle birlikte, Türkiye'de önemli bir kültürel zenginlik oluşturan yöreye ait ağaç işleri, halı, kilim, el işlemleri, süs malzemeleri gibi geleneksel el sanatları ve diğer hediyelik eşyalar pazarlanarak yöre halkına ek bir gelir sağlamakta ve gelir dağılımındaki dengesizliğin azalmasına katkı sağlamaktadır.
- Kırsal alanlarda yerel kaynakların turizmin temel hammaddesini oluşturması, ekonomik faaliyetlerin çeşitlendirilmesinde, yerel işbirliği ve kalkınma taleplerinin güçlendirilmesine yol açmaktadır. Bu, aynı zamanda yerel girişimcilik ruhunun da gelişmesine ortam hazırlamaktadır.
- Kırsal turizmin gelişmesiyle yöreye gelen yerli ve yabancı turistlerin konaklama taleplerinin karşılanması doğrultusunda ailelerin oturdukları evlerin bir bölümünü yada oturmadıkları evleri kiraya vererek bir ek gelir sağlamaktadırlar.
- Kırsal alandaki turizm yatırımlarına (otel, motel, pansiyon, restoran) bağlı olarak inşaat sektörünün iş hacmi artar. Bu gelişme yörede inşaat sektörüne bağlı yan sektörlerin gelirlerinin artmasına neden olmaktadır.
- Kırsal alanlarda turizmin doğaya dayalı olması, büyük kentlerde daha önceden kazanılmış gelirlerin talebe bağlı olarak bu yörelerde harcanması sonucunda kent ile kırsal arasındaki gelişmişlik düzeyi arasındaki farklılık biraz daha azalmış olacaktır.

- Kırsal alanlarda turizmin gelişmesine bağlı olarak yörede fiziksel altyapı sorunu da ortadan kalkmaktadır. Turizmin gelişmesi iyi hazırlanmış bir altyapıya bağlıdır. Başta, yörede yol, su, elektrik, kanalizasyon, otopark, iletişim ve telekomünikasyon gibi fiziksel altyapı yatırımları gelişecektir. Böylelikle yörenin sahip olduğu turistik arz potansiyeli sebebiyle, kırsal alanlarda yaşayanların yaşam kalitesi yükselecektir.

b) Sosyo-Kültürel Etkiler:

- Kırsal alanlar, sahip oldukları turistik arz çekiciliklerinden dolayı şehirden kırsal alanlara doğru sürekli insan hareketliliğine neden olmakta ve bunun sonucunda zamanla şehir ve kırsal yöre arasındaki yaşam ve davranış farklılıkları ortadan kalkmaktadır.
- Turizmin kırsal yörede yarattığı ilave istihdamla ilişkili olarak kadının ve gençlerin toplumdaki statüsü güçlenmekte ve dolayısıyla kırsal alandan kente ekonomik sebeplerle göç olayı en aza inmiş olmaktadır.
- Turizmin gelişmesi sonucunda yörede, kalkınma hızı ile nüfus artış hızı arasındaki dengesizliğin sebep olduğu iç göçler, turizm nedeniyle yer yer azalacak veya duracaktır. Bu süreç kentlerdeki gecekondulaşma ve çarpık kentleşme sorunlarının çözümüne olumlu katkı sağlayacaktır. Kırsal turizm, çözümü güç ve aşılması zor olan bu toplumsal sorunların çıkmasını önleyici ve azaltıcı bir fonksiyon üstlenerek, kentlerdeki görüntü kirliliğinin azalmasına ve düzenli yapılaşmaya katkı sağlayacaktır (24).
- Kırsal alanlarda turizme bağlı olarak aile pansiyonculuğunun gelişmesi ile birlikte yöre halkının ve turistlerin kültür yapısında ve yaşam tarzında çift yönlü bir etkileşim olmakta, iki taraf arasında oluşan dostluğa bağlı olarak giyim kuşam, yemek kültürü, gelenek görenekler gibi kültürel bileşenlerin alışverişi sonucunda kültürlerin zenginleşmesi sonucu doğmaktadır.
- Kırsal turizmin gelişmesiyle, kırsal alanlardaki turizm arzını oluşturan tarihi ve kültürel değerlerin ortaya çıkarılması ve korunması sonucunda kültürel bütünlük sağlanacak ve kent insanı ile kırsal halk arasında bilgi akışının sağlanmasıyla kent ile kırsal alan arasındaki ilişki artmış, farklılıklar azalmış olacaktır.
- Kırsal alanlarda turizmin gelişmesiyle birlikte turizmde istihdam edilen kişilerin, mesleki bilgi ve becerilerinin gelişmesine yönelik mesleki eğitim de gelişir. Bu da kırsal işgücünün eğitim düzeyini olumlu yönde etkilediği gibi aynı zamanda kırsal kalkınmayı hızlandıran önemli kıstaslardan birini oluşturmaktadır.

c) Diğer Etkiler:

- Kırsal turizm geleneksel mimari tarzının korunmasını olumlu yönde etkilemektedir.
- Kırsal turizm sektörleri arası işbirliğini hızlandırmaktadır. Turizm her ne kadar hizmetler sektöründe yer alsada, taşıdığı özellikler nedeniyle 33 sektörle yakın ilişki içindedir. Kırsal turizmin gelişmesi, aynı zaman da 33 sektörün de gelişmesine olumlu katkı sağlamaktadır.
- Kırsal alanlarda turizmin gelişmesi aynı zamanda sağlık hizmetlerinin de gelişmesini olumlu yönde etkilemektedir.

- Turizm sayesinde kırsal alanlarda çevre bilinci gelişir. Kırsal alanlarda yaşayan insanlar, yörenin sahip olduğu turistik arz değerlerinden gelir elde etmeleri için bu değerleri korumaya özen göstermektedir.

7. SONUÇ VE ÖNERİLER

Kırsal turizm, kırsal kalkınmanın temel araçlarından biridir. Kırsal turizmin, kırsal kalkınmadaki başarısı oldukça önemlidir. Kırsal turizm her şeyden önce kırsal alanlar için istihdam ve gelir fırsatı teşkil etmektedir. Bu yörelerdeki turistik ürünün oluşması ancak bu yöreye turistlerin gelmesiyle mümkündür. Özellikle bölgelerarası gelişmişlik farkının ve yoksulluğun daha çok olduğu ülkelerde kırsal turizm arz potansiyelinin etkin bir şekilde kullanılmasıyla bu sorunların giderilmesinde etkin bir alternatif olabilir. Özellikle tarımsal faaliyetlerin yoğun olduğu yerlerde çiftçilerin asıl uğraşı olan tarımı terk etmeden, yörenin sahip olduğu doğal, sosyo-kültürel ve tarihsel değerleri, turizm amaçlı kullanarak kendilerine bir ek gelir sağlamak ve refah düzeylerini yükseltmek kırsal turizmle mümkündür.

Turizm arz potansiyelinin yüksek olduğu ülkelerden biri de Türkiye'dir. Türkiye'nin sahip olduğu doğal, tarihsel ve sosyo-kültürel potansiyellerin ekonomik kazanca dönüştürülmesi için kırsal turizme ağırlık verilmelidir. Türkiye'de kırsal turizmin kırsal alanlarda başarı sağlaması için turizmin gerektirdiği bazı koşulların da kırsal alanlarda yerine getirilmesi gerekmektedir. Bunun için:

- Türkiye'de bulunan kırsal alanlardaki turizm arzı, envanteri saptanmalı ve yöredeki halk bu konuda bilgilendirilmelidir.
- Kırsal alanlardaki doğal özelliklerin, aktivitelerin ve hizmetlerin farklı bileşenlerini kapsayan kırsal turizmin tanımlanması yapılmalıdır.
- Kırsal turizm arz potansiyellerinin yüksek olduğu yörelerde hem turizm eğitim programlarında, hem de yöre halkına yönelik eğitim programlarında Türk kültürü ve tarihi, halkla ilişkiler, turizm, tanıtım ve yabancı dil gibi alanlara yeterli düzeyde yer verilmelidir.
- Kırsal alanlarda, kırsal turizmin geliştirilmesi ve pazarlanması için net hedef ve amaçları kapsayan bir stratejik plan hazırlanmalıdır.
- Kırsal alanların sadece bir durak noktası olmanın dışında bir kırsal turizm destinasyonu olması sağlanmalıdır.
- Kırsal turizmin ülke genelinde yaygınlaştırılabilmesi için öncelikle kültür ve turizm bakanlığı olmak üzere, tarım ve köy işleri bakanlığının, taşra teşkilatlarında görev yapan elemanları, yerel yöneticiler, kırsal alanlarda kurulmuş olan kooperatifler, kırsal yöredeki halk ve özel teşebbüsünün aktif bir şekilde katılımı sağlanmalıdır (21).
- Yöresel kültür ürününün ve hizmetlerinin tanıtımı yapılmalıdır.
- Kırsal alanlarda özellikle kırsal turizm arzının olduğu yerlerde fiziki altyapı hizmetlerinden köy yolları, içme suyu, kanalizasyon ve arıtma tesisleri yaygınlaştırılmalıdır.
- Bölgesel, yerel düzeyde kırsal kalkınmaya yönelik tedbirler kırsal turizmin plan ve programlarıyla tutarlı olmalıdır.
- Turizm ve tarım bütünleşmesinin sağlanması ve üretimin pazar koşullarına yönlendirilmesi sağlanmalıdır.
- Türkiye'de kırsal turizm potansiyelinin belirlenmeli ve master planları hazırlanmalıdır.

- Kırsal alanlarda turizm faaliyetlerinin gelişmesi sonucu mevcut doğal ve sit alanlarının bozulmaması, yöre halkının sahip olduğu kültürel yapının yozlaşmaması ve tarihsel değerlerin yok olmaması için hem yöre halkı hem de yerli ve yabancı turistler azami dikkati göstermelidirler.
- Kırsal turizmin geliştiği yerlerde özellikle ev kadınlarının el becerilerini geliştirmesi için kısa süreli kurslara tabi tutularak turistlere yönelik kazak, dantel, oya ve diğer el işleri ve yöresel yemek yapımları teşvik edilmelidir.
- Kırsal alanlarda turizme yönelik aile pansiyon işletmeciliği yapanlar ve arazisini dinlenme, tedavi amaçlı kullandıran işletmecilere devlet tarafından kredi ve destek verilmelidir.

Türkiye'nin kırsal turizmle kırsal kalkınmayı hızlı ve kararlı bir şekilde gerçekleştirebilmesi yukarıda belirtilen koşulların yerine getirilmesiyle mümkündür. Türkiye'nin uluslar arası turizm piyasalarında birçok rakip ülkeye göre doğal, tarihsel, mevsimsel ve sosyo-kültürel üstünlüğe sahiptir. Bu üstünlükten dolayı gelişen turizm sektöründeki Pazar payından daha büyük bir pay alması ve kırsal alanlarda tarımsal faaliyetlerinin yoğun olduğu tarım sektöründe bütünleşmiş bir kalkınma sağlanması mümkündür.

KAYNAKLAR

1. Esengül, K. Kırsal Kalkınmada Yeni Bir Yaklaşım Kırsal Turizm, T.C. Sivas Belediye Başkanlığı Sivas Kaplıcaları ve Turizm Potansiyeli Sempozyumu, 2005, s.168-171.
2. D.P.T. (2000), Kırsal Kalkınma ÖİK Raporu, Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, Ankara.
3. E.E.B. The Future of Rural Development Policy, 2007, (www.eeb.org.tr).
4. Geray, C. Kırsal Kalkınma Yöneltileri, İlçe Yerel Yönetimi ve İlçe Köy Birlikleri, Ç.Y.D., C.8, sayı: 2. Nisan 1999, s.63-64.
5. Cengiz, T. ve Hayran, Ç. Kırsal Kalkınmada Analitik Hiyerarşi Süreci (Ahs) yönteminin kullanımı, K.A.Ü. Orman Fakültesi Dergisi, 2003.
6. Geray, C. İşlendirme Açısından Kırsal Gelişme Yöneltilerimiz, A.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, s 4-2, Haziran 1999.
7. Gülçubuk, B. (2007), Kırsal Kalkınma Nedir?, s.1 (www.kirsalcevre.org.tr).14.5.2007.
8. D.P.T. Ulusal Kalkınma Stratejisi, 2006, s.6,s.10,s.36, 1923-1980, (www.ekonomi.name), 15.5.2007.
9. Gülçubuk, B. ve Karabıyık, E. Avrupa Birliğine Uyum Sürecinde Türkiye'nin Kırsal Kalkınma Politikası ve Yükümlülükleri, Türkiye V. Tarım Ekonomisi Kongresi, 18-20 Eylül, Erzurum. 2002.

10. D.P.T. Ulusal Kalkınma Stratejisi, 2006, s.4,s.5.
11. Bull, A. (1995) The Economics of Travel and Tourism. Australia: Pitman.
12. UNWTO. (2007), Tourism Highlights. (www.unwto.org).
13. Halbwach, C., J. ve Taylor, N.. The Business of Tourism Seventh Edition. Prentice Hall England. 2006, s.199.
14. Olalı, H. ve Timur, A. Turizm Ekonomisi. İnce Ofset Matbaası, İzmir, 1988, s.400.
15. Soykan, F. Avrupa'da Kırsal Turizme Bakış Kazanılan Deneyim, II. Balıkesir Ulusal Turizm Kongresi, 20-22 Nisan 2006, s.72, s.73.
16. Euro B. Facts and Figures on The Europeans' Holiday, Euro Barometer for DG XX111, European Commission, Brussels, 1998.
17. Heneghan, M. Structures and Processes in Rural Tourism, Rural Development Conference 2002, (www.teagasc.ie 06.06.2006). s.1.
18. Gürbüz, İ. B. - Erol, A. O. ve Yavuz, O. Dünya'da ve Türkiye'de Kırsal Turizm, Türkiye V. Tarım Ekonomisi Kongresi, 18-20 Eylül 2002 İzmir: s.424.
19. Ratz, T ve Pucko, L. Sustainability in Hungarian Rural Tourism, Rural Tourism Management: Sustainable Options. International Conference, September 1998, SAC, Auchincruive, Scotland (www.ratztamara.com 26.06.2006). s.1.
20. Gartner, W. C. A Perspective on Rural Tourism Development, (www.tesaf.unipid.it/mmesota) 2007, s.8.
21. Akça, H. Dünya'da ve Türkiye'de Kırsal Turizm, Standart Dergisi, Eylül 2004, s.65, s.67, s.68, s.70.
22. Çeken, H. Küreselleşme, Yabancı Sermaye ve Türkiye Turizmi, Değişim Yayınları, İstanbul, 2003, s.147.
23. T.B.M.M. (2006). T.B.M.M. Genel Kurul Tutanağı, 22.Dönem, 3. Yasama Yılı, (www.tbmm.gov.tr 26.06.2006). s.1.
24. Çetiner, E. Turizmde Bölgesel Kalkınma, Verimlilik ve Kaynakların Etkin Kullanımı, I. Turizm Şurası, Turizm Bakanlığı, Ankara, 1998, s.218.